

Zbornik sudske prakse

PRESUDA SUDA (četvrto vijeće)

23. studenoga 2023.*

„Zahtjev za prethodnu odluku – Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Nepoštene odredbe u potrošačkim ugovorima – Ugovor o potrošačkom kreditu – Članak 3. stavak 1. – Znatnija neravnoteža – Nekamatni troškovi kredita – Članak 7. stavak 1. – Tužba za utvrđenje – Pravni interes – Članak 6. stavak 1. – Utvrđenje nepoštenosti ugovorne odredbe – Posljedice”

U predmetu C-321/22,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – Śródmieście, Poljska), odlukom od 22. veljače 2022., koju je Sud zaprimio 5. svibnja 2022., u postupku

ZL,

KU,

KM

protiv

Provident Polska S. A.,

SUD (četvrto vijeće),

u sastavu: C. Lycourgos, predsjednik vijeća, O. Spineanu-Matei (izvjestiteljica), J.-C. Bonichot, S. Rodin i L. S. Rossi, suci,

nezavisni odvjetnik: P. Pikamäe,

tajnik: M. Siekierzyńska, administratorica,

uzimajući u obzir pisani dio postupka i nakon rasprave održane 30. ožujka 2023.,

uzimajući u obzir očitovanja koja su podnijeli:

– za Provident Polska S. A., M. Modzelewska de Raad, *advokat*, A. Salbert i B. Wodzicki, *radcowie prawni*,

* Jezik postupka: poljski

– za poljsku vladu, B. Majczyna, M. Kozak i S. Żyrek, u svojstvu agenata,
– za Europsku komisiju, M. Brauhoff i N. Ruiz García, u svojstvu agenata,
saslušavši mišljenje nezavisnog odvjetnika na raspravi održanoj 22. lipnja 2023.,
donosi sljedeću

Presudu

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje članka 3. stavka 1., članka 6. stavka 1. i članka 7. stavka 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima (SL 1993., L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).
- 2 Zahtjev je upućen u okviru triju sporova između osoba ZL, KU odnosno KM te društva Provident Polska S. A. u vezi s valjanošću različitih odredbi ugovora o potrošačkom kreditu koje su osobe ZL, KU i KM sklopile s društvom Provident Polska ili drugim društvom čiji je ono pravni sljednik.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 glasi:
„Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.”
- 4 Člankom 4. te direktive propisuje se:
„1. Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.
2. Procjena o tome jesu li neke odredbe nepoštene ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.”
- 5 U skladu s člankom 6. stavkom 1. navedene direktive:
„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti [vrijediti] i bez tih nepoštenih odredaba.”

6 Članak 7. stavak 1. te direktive propisuje:

„U interesu potrošača i tržišnih konkurenata države članice osiguravaju da postoje primjerena i djelotvorna sredstva za sprečavanje stalnog korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koji prodavatelji robe i pružatelji usluga sklapaju s potrošačima.”

7 U članku 8. Direktive 93/13 predviđa se:

„Kako bi osigurale najviši stupanj zaštite potrošača, države članice mogu u području na koje se odnosi ova Direktiva usvojiti ili zadržati najstrože odredbe spojive s Ugovorom.”

Poljsko pravo

Gradanski zakonik

8 Ustawa – Kodeks cywilny (Gradanski zakonik) od 23. travnja 1964. (Dz. U. br. 16, pozicija 93.), u verziji koja je bila na snazi na dan nastanka činjenica u glavnom postupku (u daljnjem tekstu: Gradanski zakonik), u članku 58. određuje:

„§1. Pravni akt protivan zakonu ili kojim se želi zaobići zakon je ništav, osim ako mjerodavna odredba ne propisuje drukčije, osobito ako je njome predviđeno da se nevaljane odredbe pravnog akta zamjenjuju relevantnim odredbama zakona.

§2. Pravni akt protivan načelima društvenog suživota je ništav.

§3. Ako je samo dio pravnog akta ništav, ostali dijelovi akta ostaju na snazi, osim ako iz okolnosti ne proizlazi da akt ne bi bio zaključen bez odredaba koje su ništave.”

9 Članak 385¹. stavci 1. i 2. tog zakonika određuje:

„§1. Odredbe ugovora sklopljenog s potrošačem o kojima se nije pojedinačno pregovaralo ne obvezuju potrošača ako definiraju njegova prava i obveze protivno dobrim običajima i nanose znatnu štetu njegovim interesima (nezakonite odredbe). Ova se odredba ne odnosi na ugovorne odredbe kojima se uređuju glavne obveze koje stranke trebaju ispuniti, među kojima su one koje se odnose na cijenu ili naknadu, ako su sastavljene na nedvosmislen način.

§2. Ako neka ugovorna odredba prema stavku 1. nije obvezujuća za potrošača, u preostalom dijelu ugovor ostaje obvezujući za stranke.”

10 Članak 405. navedenog zakonika predviđa:

„Svaka osoba koja je bez pravne osnove stekla imovinsku korist na štetu druge osobe dužna je tu korist vratiti u naravi, a, ako to nije moguće, dužna je nadoknaditi njezinu vrijednost.”

11 Članak 410. Gradanskog zakonika glasi:

„1. Odredbe prethodnih članaka osobito se primjenjuju na ispunjenje bez pravne osnove.

2. Ispunjenje nema pravnu osnovu ako osoba koja je ispunila kakvu obvezu uopće nije imala takvu obvezu ili je nije imala prema osobi kojoj ju je ispunila, ili ako je pravna osnova ispunjenja

prestala postojati ili cilj koji se htio postići ispunjenjem nije postignut, ili ako je pravni posao koji je bio osnova za obveznost ispunjenja bio nevaljan i nije postao valjan nakon ispunjenja.”

- 12 U skladu s člankom 720. stavkom 1. tog zakonika:

„Ugovorom o zajmu zajmodavac se obvezuje na zajmoprimca prenijeti vlasništvo nad određenom količinom novca ili stvari koje su određene samo u pogledu vrste, a zajmoprimac se obvezuje vratiti istu količinu novca ili istu količinu stvari jednake vrste i kvalitete.”

Zakonik o građanskom postupku

- 13 Ustawa – Kodeks postępowania cywilnego (Zakonik o građanskom postupku) od 17. studenoga 1964. (Dz. U. br. 43, pozicija 296.), u verziji koja je bila na snazi na dan nastanka činjenica u glavnom postupku (u daljnjem tekstu: Zakonik o građanskom postupku), u članku 189. propisuje:

„Tužitelj može tražiti od suda da utvrdi postojanje ili nepostojanje pravnog odnosa ili prava pod uvjetom da ima pravni interes.”

- 14 U skladu s člankom 316. stavkom 1. tog zakonika:

„Nakon zatvaranja rasprave sud donosi presudu na temelju činjeničnog stanja koje je postojalo u trenutku zatvaranja rasprave; osobito, dodjelu tražbine ne sprečava činjenica da je ona postala plativa tijekom postupka.”

Zakon o potrošačkom kreditiranju

- 15 Ustawom o kredycie konsumenckim (Zakon o potrošačkom kreditiranju) od 12. svibnja 2011. (Dz. U. br. 126, pozicija 715.), u verziji koja je bila na snazi na dan nastanka činjenica u glavnom postupku, u stavku 3. određuje se:

„1. „Ugovor o potrošačkom kreditu” znači ugovor o kreditu čiji iznos ne premašuje 255 550 [poljskih zlota (PLN)] ili jednakovrijedan iznos u valuti koja nije poljska valuta, koji vjerovnik u okviru svoje djelatnosti odobrava ili obećava odobriti potrošaču.

2. Ugovor o potrošačkom kreditu osobito znači:

1) ugovor o zajmu.

[...]

- 16 Člankom 30. stavkom 1. tog zakona, u verziji koja je bila na snazi na dan nastanka činjenica u glavnom postupku, određuje se:

„U ugovoru o potrošačkom kreditu moraju se navesti:

[...]

3. trajanje ugovora;

[...]

8. pravila i rokovi otplate kredita, [...];
[...]"

Glavni postupci i prethodna pitanja

- 17 Osobe ZL, KU i KM sklopile su ugovore o potrošačkom kreditu s društvom Provident Polska ili drugim društvom čiji je društvo Provident Polska pravni sljednik.
- 18 Ugovor sklopljen s osobom ZL 11. rujna 2019. odnosi se na zajam od 8100 poljskih zlota (oko 1810 eura) po godišnjoj kamatnoj stopi od 10 %. U skladu s tim ugovorom, dugovani iznos iznosi ukupno 15 531,73 poljskih zlota (oko 3473 eura), koji treba platiti u 90 tjednih obroka od približno 172 poljska zlota (oko 38 eura).
- 19 Ukupni dugovani iznos uključuje, osim pozajmljenog iznosa od 8100 poljskih zlota (oko 1810 eura), ukupan trošak zajma na teret zajmoprimca u iznosu od 7431,73 poljskih zlota (približno 1662 eura). Taj se ukupni trošak sastoji od, s jedne strane, kamata u iznosu od 1275,73 poljskih zlota (oko 285 eura) i, s druge strane, nekamatnih troškova u iznosu od 6156 poljskih zlota (oko 1377 eura), odnosno „isplatne provizije” od 4050 poljskih zlota (oko 906 eura), „troškova spisa” od 40 poljskih zlota (oko 9 eura) i „naknade za fleksibilni plan otplate” od 2066 poljskih zlota (oko 462 eura).
- 20 Taj „fleksibilni plan otplate”, koji je zajmoprimac bio dužan ugovoriti, sastoji se od dvaju dijelova. S jedne strane, on se sastoji od toga da se zajmoprimcu pod određenim uvjetima dodijeli mogućnost da odgodi najviše četiri obroka, koji se odgađaju do kraja uobičajenog razdoblja otplate, bez uvećanja kamata. S druge strane, on sadržava „jamstvo održivosti obveze otplate” kojim se zajmodavac odriče svih tražbina koje se još duguju na temelju ugovora o kreditu u slučaju zajmoprimčeve smrti tijekom trajanja tog ugovora.
- 21 U skladu s točkom 6.a predmetnog ugovora o zajmu, dugovani iznosi po 90 tjednih obroka plaćaju se isključivo u gotovini zastupniku zajmodavca prilikom njegovog posjeta zajmoprimčevu mjestu stanovanja.
- 22 Ugovor sklopljen s osobom KU 13. listopada 2020. odnosi se na zajam od 6240 poljskih zlota (oko 1395 eura), s godišnjom kamatnom stopom od 7,2 %. Taj se zajam sastoji od iznosa od 6000 poljskih zlota (oko 1342 eura) isplaćenog u gotovini i iznosa od 240 poljskih zlota (oko 53 eura), za koji se u tom ugovoru navodi da je isplaćen na račun prema uputama zajmoprimca navedenima u zahtjevu za zajam. U skladu s tim ugovorom, dugovani iznos iznosi ukupno 9450,71 poljskih zlota (oko 2113 eura), koji treba platiti u 60 tjednih obroka od približno 157 poljskih zlota (oko 35 eura).
- 23 Ukupni dugovani iznos uključuje, osim pozajmljenog iznosa od 6240 poljskih zlota (oko 1395 eura), ukupan trošak zajma na teret zajmoprimca u iznosu od 3210,71 poljskih zlota (oko 718 eura). Taj ukupni trošak sastoji se, s jedne strane, od kamata u iznosu od 385,87 poljskih zlota (oko 86 eura) i, s druge strane, od nekamatnih troškova u iznosu od 2824,84 poljskih zlota (oko 632 eura), odnosno „isplatne provizije” u iznosu od 556,96 poljskih zlota (oko 125 eura), „troškova spisa” od 40 poljskih zlota (oko 9 eura) i od „naknade za fleksibilni plan otplate” od 2227,88 poljskih zlota (oko 498 eura).
- 24 Navedeni ugovor predviđa da se tjedni obroci plaćaju u zajmoprimčevu mjestu stanovanja u skladu s uvjetima koji su jednaki onima opisanima u točki 21. ove presude.

- 25 Ugovor sklopljen s osobom KM 7. kolovoza 2019. odnosi se na zajam od 6000 poljskih zlota (oko 1343 eura) po godišnjoj kamatnoj stopi od 10 %. U skladu s tim ugovorom, dugovani iznos iznosi ukupno 12 318,03 poljskih zlota (oko 2757 eura), koji treba platiti u 27 mjesečnih obroka od približno 456 poljskih zlota (oko 102 eura).
- 26 Ukupni dugovani iznos uključuje, osim pozajmljenog iznosa od 6000 poljskih zlota (oko 1343 eura), ukupan trošak zajma na teret zajmoprimca u iznosu od 6318,03 poljskih zlota (oko 1414 eura). Taj se ukupni trošak sastoji od, s jedne strane, kamata u iznosu od 793,83 poljskih zlota (oko 178 eura) i, s druge strane, nekamatnih troškova, odnosno „isplatne provizije” od 4143,15 poljskih zlota (oko 927 eura) i „troškova spisa” od 1381,05 poljskih zlota (oko 309 eura).
- 27 Osobe ZL, KU i KM, svaka su za sebe Sądu Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – Śródmieście, Poljska), koji je sud koji je uputio zahtjev, podnijele zahtjeve u vezi s ugovorima koje su sklopile s društvom Provident Polska 15. travnja, 17. svibnja odnosno 14. rujna 2021.
- 28 U posljednjoj fazi svojih pismena pred sudom koji je uputio zahtjev svaka osoba u biti traži da se utvrdi da su odredbe ugovora o zajmu koji se na nju odnosi o nekamatnim troškovima kredita neprimjenjive jer su nepoštene zbog osobito previsokih i nerazumnih naknada i provizija. Te naknade i provizije neproporcionalne su u odnosu na pozajmljeni iznos i zapravo čine glavni izvor prihoda zajmodavca.
- 29 Zahtjev osobe KU također se odnosi na iznos od 240 poljskih zlota (oko 53 eura) naveden u ugovoru o zajmu koji se na nju odnosi na način da je isplaćen na račun prema uputama zajmoprimca navedenima u zahtjevu za zajam.
- 30 Društvo Provident Polska zahtijeva odbijanje tužbi osoba ZL, KU i KM te je protiv svake od njih podnijelo protutužbu kojom se traži da im se naloži da mu isplate iznose koji odgovaraju dijelu naknada i provizija predviđenih ugovorom o kreditu koji se na njih odnosi, a koji je ostao neplaćen. Tužitelji iz glavnog postupka zahtijevaju da se ta protutužba odbije.
- 31 Kao prvo, sud koji je uputio zahtjev pita treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da se odredbe kojima se utvrđuju naknade ili provizije koje se duguju prodavatelju robe ili pružatelju usluga mogu proglasiti nepoštenima samo zato što su te naknade ili provizije očito prekomjerne u odnosu na protučinidbu tog prodavatelja robe ili pružatelja usluga.
- 32 U tom pogledu navodi da je uobičajeno da kreditno društvo nastoji pokriti svoje operativne troškove kao i rizike neplaćanja te ostvariti dobit. Međutim, čini mu se da, u glavnim predmetima, naknada koju si vjerovnik u relativno kratkom razdoblju osigurava prelazi takvo pravilo, s obzirom na to da ta naknada odgovara više desetaka postotnih bodova pozajmljenog iznosa, odnosno blizu je tog iznosa.
- 33 Smatra da su troškovi povezani s „fleksibilnim planom otplate” i „isplatnom provizijom” vrlo visoki i ne odgovaraju stvarnoj usluzi te da su stvarni troškovi obuhvaćeni „troškovima spisa” zanemarivi. Ističe da se ti troškovi, kao i „isplatna provizija”, u konačnici odnose samo na odobravanje predmetnog zajma.

- 34 Ispitivanje podataka koji se odnose na glavne predmete kao i na desetak drugih koji su bili predmet nedavnih odluka različitih vijeća suda, čiji je dio sud koji je uputio zahtjev, navodi taj sud da razmotri da se poslovni model tuženika iz glavnog postupka može sastojati od odobravanja kratkoročnih zajmova za manje iznose čime ostvaruje zaradu ne samo od kamata, nego prije svega od nekamatnih troškova kredita koji u pravilu čine između 70 i 90 % pozajmljenog iznosa.
- 35 Osim toga, sud koji je uputio zahtjev primjećuje da se znatan udio zajmova koje je odobrio tuženik iz glavnog postupka odnosi na iste osobe. U tom pogledu smatra da je općepoznato da su osobe koje sklapaju kratkoročne zajmove općenito osobe koje imaju poteškoće u upravljanju svojim financijama i koje se, s obzirom na to da ne mogu dobiti zajam od banke, obraćaju kreditnim institucijama koje odobravaju zajmove pod vrlo nepovoljnim uvjetima, čiji su troškovi toliko visoki da zajmoprimci često nemaju drugo rješenje nego da sklope novi zajam kako bi otplatili prethodni zajam, što ih tako dovodi u „začarani krug zaduženja” za iznose koji su na kraju znatno veći od prvotno pozajmljenog iznosa.
- 36 Kao drugo, sud koji je uputio zahtjev pita se o usklađenosti članka 189. i članka 316. stavka 1. Zakonika o građanskom postupku, kako ih tumači Sąd Najwyższy (Vrhovni sud, Poljska), s člankom 7. stavkom 1. Direktive 93/13 i načelom djelotvornosti.
- 37 U skladu s tim odredbama Zakonika o građanskom postupku, tužba za utvrđenje može se prihvatiti samo ako tužitelj dokaže da ima pravni interes i da taj interes postoji do okončanja rasprave. Sud koji je uputio zahtjev navodi da, prema sudskoj praksi Sąda Najwyższego (Vrhovni sud), takav interes postoji kad je razjašnjenje pravne situacije objektivno opravdano sumnjama i kad je nužno. To je isključeno, među ostalim, kad se potpunija zaštita navodnog prava može ostvariti drugim pravnim postupkom, primjerice zato što je došlo do povrede tog prava koja sama po sebi daje pravo na davanje koje je moguće zaštititi.
- 38 Dužnik bi tako imao interes za utvrđivanje opsega ili čak postojanja svoje obveze sve dok njegov vjerovnik ne zatraži ispunjenje te obveze. Ako se to ispunjenje zahtijeva, dužnik mora osigurati svoju obranu u okviru postupka koji se odnosi na taj zahtjev za ispunjenje. Isto tako, ako je dužnik platio iznos radi ispunjenja obveze koju smatra dvojbenom, on bi imao na raspolaganju tužbu šireg opsega nego što bi to bio slučaj s tužbom za utvrđenje, odnosno tužbu za povrat neosnovano plaćenih iznosa.
- 39 Pitanje suda koji je uputio zahtjev proizlazi iz činjenice da, iako potrošač dokaže nemogućnost izvršenja ili ništavost ugovora ili njegovih dijelova, njegovu tužbu za utvrđenje treba odbiti ako ne dokaže svoj pravni interes. Osim toga, nepostojanje pravne definicije tog pojma dovodi do razlika u odlukama donesenima u tom pogledu i, slijedom toga, nesigurnosti za potrošače, koja bi ih mogla navesti na to da oklijevaju podnijeti tužbu za utvrđenje nepoštenosti odredbi ugovora sklopljenog s prodavateljem robe ili pružateljem usluga, s obzirom na opasnost da se ta tužba odbije zbog nepostojanja pravnog interesa i da stoga moraju snositi troškove tog zahtjeva.
- 40 Kao treće i posljednje, sud koji je uputio zahtjev pita se protivi li se načelu proporcionalnosti i načelu pravne sigurnosti poništenje ugovora koje su osobe ZL i KU sklopile zbog nevaljanosti odredbe prema kojoj se tjedna plaćanja mogu izvršiti samo u gotovini putem zastupnika društva Provident Polska prilikom njegova posjeta zajmoprimčevu mjestu stanovanja. Naime, ta je odredba nepoštena jer ne predstavlja prednost za zajmoprimca, nego ga sprečava da izvršava tjedne otplate uobičajenim bankovnim prijenosima te se može objasniti samo mogućnošću koju daje zajmodavcu da izvršava emocionalni pritisak na zajmoprimca. Posljedično, navedena odredba ne obvezuje potonjeg.

- 41 Sud koji je uputio zahtjev u tom pogledu navodi da bi uklanjanje nepoštenog elementa odredbe kojom se utvrđuju načini otplate kredita dovelo do izmjene njezina sadržaja utječući na njezinu bit, tako da cijela ta odredba ne bi trebala obvezivati potrošača. Međutim, predmetni ugovori bez navedene se odredbe više ne bi mogli izvršiti jer više ne bi sadržavali nijednu odredbu o načinima otplate i ne bi ih bilo moguće tumačiti na način da dopuštaju otplatu putem bankovnog prijenosa jer su se stranke sporazumjele da će isključiti taj način otplate. Osim toga, nije potrebno primijeniti dispozitivne odredbe nacionalnog prava jer nemogućnost izvršenja predmetnih ugovora ne izlaže dotične potrošače osobito štetnim posljedicama s obzirom na to da su oni samo dužni vratiti iznos glavnice zajma.
- 42 U tim je okolnostima Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia w Warszawie (Općinski sud u Varšavi – Śródmieście) odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu sljedeća prethodna pitanja:
- „1. Treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da se njime dopušta da se nepoštenom proglasi ugovorna odredba kojom se prodavatelju robe ili pružatelju usluga dodjeljuje naknada ili provizija u iznosu koji je osobito previsok u odnosu na uslugu koju pruža?
2. Treba li članak 7. stavak 1. Direktive 93/13 i načelo djelotvornosti tumačiti na način da im se protive odredbe nacionalnog prava ili sudsko tumačenje tih odredbi prema kojima je potrošačev pravni interes nužan uvjet za prihvaćanje potrošačeve tužbe protiv prodavatelja robe ili pružatelja usluga za utvrđenje ništavosti ili nemogućnosti izvršenja ugovora ili njegova dijela koji sadržava nepoštene ugovorne odredbe?
3. Treba li članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 i načela djelotvornosti, proporcionalnosti i pravne sigurnosti tumačiti na način da se na temelju njih može smatrati da se ugovor o zajmu, čija je samo odredba o načinu otplate zajma proglašena nepoštenom ugovornom odredbom, ne može održati na snazi nakon što se iz njega ukloni ta ugovorna odredba i stoga je ništav?”

O prethodnim pitanjima

O prvom pitanju

- 43 Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti na način da odredba koja se odnosi na nekamatne troškove ugovora o zajmu sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, kojom se predviđa da potonji plaća naknadu ili proviziju u iznosu očito neproporcionalnom u odnosu na uslugu koja je pružena kao protučinidba može biti nepoštena.
- 44 Valja podsjetiti na to da se u skladu s člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13 ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka proizišlima iz ugovora.
- 45 U skladu s ustaljenom sudskom praksom, ispitivanje postojanja takve znatnije neravnoteže ne može se ograničiti na kvantitativno ekonomsko ocjenjivanje koje se temelji na usporedbi ukupnog iznosa transakcije na koju se ugovor odnosi, s jedne strane, i troškova koji na temelju te odredbe terete potrošača, s druge strane. Naime, znatnija neravnoteža može proizlaziti iz same činjenice da dovoljno ozbiljno ugrožava pravni položaj u koji je na temelju primjenjivih

nacionalnih odredbi stavljen potrošač kao stranka predmetnog ugovora, bilo u obliku ograničenja sadržaja prava koja prema tim odredbama ima na temelju tog ugovora ili ograničenja u njihovu korištenju ili pak u obliku nametanja dodatne obveze koja nije predviđena nacionalnim pravilima (presude od 3. listopada 2019., Kiss i CIB Bank, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 51., i od 16. ožujka 2023., Caixabank (Naknada za obradu zahtjeva za zajam), C-565/21, EU:C:2023:212, t. 51.).

- 46 Iz te sudske prakse proizlazi da nacionalni sud, kad utvrdi da iz kvantitativne gospodarske ocjene ne proizlazi znatnija neravnoteža, ne može ograničiti svoje ispitivanje na tu ocjenu. Na njemu je da u takvom slučaju ispita proizlazi li takva neravnoteža iz drugog elementa, poput ograničenja prava koje proizlazi iz nacionalnog prava ili dodatne obveze koja nije predviđena tim pravom.
- 47 S druge strane, kad kvantitativna gospodarska ocjena upućuje na znatniju neravnotežu, ona se može utvrditi bez potrebe ispitivanja drugih elemenata. U slučaju ugovora o kreditu, do takvog se utvrđenja osobito može doći ako usluge pružene u zamjenu za nekamatne troškove nisu razumno obuhvaćene uslugama pruženima u okviru sklapanja ili upravljanja tim ugovorom ili ako su iznosi koje snosi potrošač na temelju odobravanja i upravljanja kreditom očito neproporcionalni u odnosu na pozajmljeni iznos. Na sudu koji je uputio zahtjev je da u tom pogledu vodi računa o učinku drugih ugovornih odredbi kako bi utvrdio uzrokuju li navedene ugovorne odredbe znatniju neravnotežu na štetu zajmoprimca (vidjeti u tom smislu presudu od 3. rujna 2020., Profi Credit Polska, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, t. 95.).
- 48 U ovom slučaju sud koji je uputio zahtjev izražava sumnje u pogledu proporcionalnosti između iznosa pozajmljenog svakom od tužitelja iz glavnog postupka i ukupnog iznosa nekamatnih troškova koje oni snose, s obzirom na to da je potonji iznos očito neproporcionalan u odnosu na usluge koje su uobičajeno svojstvene odobravanju i upravljanju kreditom kao i iznosu odobrenih kredita. Iz sudske prakse navedene u prethodnoj točki proizlazi da takvo utvrđenje može potkrijepiti znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka proizišlima iz ugovora, u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13.
- 49 S obzirom na navedeno, na sudu koji je uputio zahtjev je da prethodno provjeri nije li ispitivanje eventualne nepoštenosti predmetnih ugovornih odredbi koje se odnose na nekamatne troškove kredita isključeno na temelju članka 4. stavka 2. Direktive 93/13.
- 50 Naime, prema toj odredbi i u skladu s člankom 8. te direktive, procjena o tome jesu li neke ugovorne odredbe nepošteno ne odnosi se na definiciju glavnog predmeta ugovora ni na primjerenost cijene i naknade, na jednoj strani, i isporučene usluge i robu, na drugoj, sve dok su te odredbe jasno i razumljivo sastavljene.
- 51 U tom pogledu valja podsjetiti na to da se ne može smatrati da je naknada koja obuhvaća naknadu za usluge povezane s ispitivanjem, dodjelom ili obradom zajma ili kredita ili druge slične usluge povezane s djelatnošću zajmodavca koja se obavlja prilikom dodjele tog zajma ili kredita dio glavnih obveza koje proizlaze iz ugovora o kreditu (vidjeti u tom smislu presudu od 16. ožujka 2023., Caixabank (Naknada za obradu zahtjeva za zajam), C-565/21, EU:C:2023:212, t. 22. i 23.).
- 52 Nasuprot tomu, ugovorne odredbe o naknadi koju potrošač duguje zajmodavcu ili koje utječu na stvarnu cijenu koju potrošač mora potonjem platiti načelno su obuhvaćene drugom kategorijom odredbi iz članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 u pogledu pitanja je li iznos protučinidbe ili cijene

kako je ugovoren u ugovoru primjeren za uslugu koju je zajmodavac zauzvrat pružio (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., *Kiss i CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 35. i navedenu sudsku praksu).

- 53 Međutim, poljska vlada navodi da se člankom 3851. stavkom 1. Građanskog zakonika, kojim se članak 4. stavak 2. Direktive 93/13 prenosi u poljsko pravo, dopušta ispitivanje odnosa između cijene i usluge kad je riječ o odredbama koje nisu povezane s glavnim činidbama stranaka, čime se uspostavlja šira zaštita potrošača. Međutim, s obzirom na to da takva nacionalna odredba stvarno povjerava uži doseg iznimci uvedenoj u navedenom članku 4. stavku 2., omogućujući veću kontrolu eventualne nepoštenosti ugovornih odredbi koje su obuhvaćene područjem primjene te direktive, što je na sudu koji je uputio zahtjev da provjeri, ona pridonosi cilju zaštite potrošača koji se nastoji postići navedenom direktivom i obuhvaćena je mogućnošću koja je državama članicama dodijeljena njezinim člankom 8. da donesu ili zadrže strože odredbe čiji je cilj osigurati viši stupanj zaštite potrošača (vidjeti u tom smislu presudu od 3. rujna 2020., *Profi Credit Polska*, C-84/19, C-222/19 i C-252/19, EU:C:2020:631, t. 83. do 85.).
- 54 Osim toga, ako se pred nacionalnim sudom tvrdi da je takva odredba nepoštena zbog nepostojanja stvarne činidbe zajmodavca koja bi mogla predstavljati protučinidbu za proviziju koju ona predviđa, tako postavljeno pitanje ne odnosi se na primjerenost iznosa te provizije i bilo koje činidbe te stoga nije obuhvaćeno područjem primjene članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 (vidjeti u tom smislu presudu od 26. veljače 2015., *Matei*, C-143/13, EU:C:2015:127, t. 70. i navedenu sudsku praksu).
- 55 K tomu, na nacionalnom je sudu da provjeri je li potrošač bio obaviješten o razlozima koji opravdavaju plaćanje navedene provizije (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., *Kiss i CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 41.).
- 56 Naposljetku, valja istaknuti da isključenje iz članka 4. stavka 2. Direktive 93/13 ni u kojem slučaju ne dovodi u pitanje poštovanje zahtjeva transparentnosti koji nalaže ta odredba, koji ima isti doseg kao i zahtjev iz članka 5. te direktive i koji valja razumjeti tako da nalaže obvezu ne samo da konkretna odredba potrošaču bude gramatički razumljiva nego i da on može, na temelju točnih i razumljivih kriterija, procijeniti ekonomske posljedice koje iz toga za njega proizlaze (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., *Kiss i CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 36. i 37. navedenu sudsku praksu).
- 57 U tom pogledu, valja podsjetiti na to da je, iako ne postoji obveza zajmodavca da u ugovoru konkretno navede prirodu svih usluga koje se pružaju u zamjenu za naknade ili provizije predviđene određenim ugovornim odredbama, važno, s jedne strane, da se priroda stvarno pruženih usluga može razumno shvatiti ili izvesti iz cjelokupnog ugovora i, s druge strane, da potrošač mora moći provjeriti postoji li preklapanje među različitim naknadama ili među uslugama čiji trošak snosi. To ispitivanje treba izvršiti vodeći računa o svim relevantnim činjeničnim elementima, među kojima su ne samo odredbe dotičnog ugovora, nego i oglašavanje i obavijesti koje je zajmodavac učinio dostupnima u sklopu pregovora o njegovu sklapanju (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., *Kiss i CIB Bank*, C-621/17, EU:C:2019:820, t. 44. i 45.).
- 58 Iz toga slijedi da, ako sud koji je uputio zahtjev utvrdi da predmetne odredbe nisu jasno i razumljivo sastavljene, u svakom bi slučaju trebalo ocijeniti njihovu eventualnu nepoštenost, čak i ako taj sud usto smatra da su te odredbe dio glavnog predmeta ugovora ili da su one u biti

sporne s obzirom na primjerenost cijene ili naknade u odnosu na usluge koje su zauzvrat pružene (vidjeti u tom smislu presudu od 26. veljače 2015., Matei, C-143/13, EU:C:2015:127, t. 72. i navedenu sudsku praksu).

- 59 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti tako da članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 treba tumačiti na način da se može utvrditi, pod uvjetom da ispitivanje eventualne nepoštenosti odredbe koja se odnosi na nekamatne troškove ugovora o zajmu sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača nije isključeno na temelju članka 4. stavka 2. te direktive, u vezi s njezinim člankom 8., da je takva odredba nepoštena zbog činjenice da se njome predviđa da potrošač plaća naknadu ili proviziju u iznosu očito neproporcionalnom u odnosu na uslugu koja je pružena kao protučinidba.

Drugo pitanje

- 60 Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, tumačiti na način da mu se protivi nacionalni propis, kako je protumačen u sudskoj praksi, kojim se, kako bi se mogla prihvatiti tužba potrošača za utvrđenje toga da se nepoštena odredba sadržana u ugovoru sklopljenom s prodavateljem robe ili pružateljem usluga ne može izvršiti, zahtijeva dokaz pravnog interesa, s obzirom na to da se smatra da takav interes ne postoji ako taj potrošač ima na raspolaganju drugu tužbu kojom se više štite njegova prava, osobito tužbu za povrat neosnovano plaćenih iznosa, ili kad se može pozvati na tu neizvršivost u okviru svoje obrane na protutužbu za ispunjenje koju je protiv njega podnio taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga na temelju te odredbe.
- 61 Najprije valja podsjetiti na to da su, u nedostatku posebnih propisa Unije u tom području, podrobna pravila za provedbu zaštite potrošača predviđena Direktivom 93/13 stvar unutarnjeg pravnog poretka država članica na temelju načela njihove postupovne autonomije. Međutim, ta pravila ne mogu biti manje povoljna od onih kojima se uređuju slične unutarnje situacije (načelo ekvivalentnosti) niti smiju biti oblikovana tako da je u praksi nemoguće ili pretjerano otežano ostvarivati prava dodijeljena pravnim poretkom Unije (načelo djelotvornosti) (presuda od 13. srpnja 2023., CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, t. 23. i navedena sudska praksa).
- 62 Stoga, pod uvjetom da se poštuju ta dva načela, pitanje pravnog interesa potrošača u okviru tužbe za utvrđivanje neizvršivosti nepoštenih odredbi kao i pitanje snošenja troškova takve tužbe ulazi u postupovnu autonomiju država članica.
- 63 Kad je konkretnije riječ o načelu djelotvornosti, koje je jedino od tih načela obuhvaćeno ovim pitanjem, valja istaknuti da svaki slučaj u kojem se postavlja pitanje onemogućuje li nacionalna postupovna odredba ili pretjerano otežava primjenu prava Unije mora biti analiziran uzimajući u obzir mjesto te odredbe u cjelokupnom postupku, njegovo odvijanje i osobitosti potonjeg pred različitim nacionalnim sudovima. U tom pogledu valja, prema potrebi, uzeti u obzir načela na kojima se temelji nacionalni pravosudni sustav, kao što su to zaštita pravâ obrane, načelo pravne sigurnosti i dobro odvijanje postupka (presuda od 13. srpnja 2023., CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, t. 25. i navedena sudska praksa).
- 64 Usto, s obzirom na prirodu i važnost javnog interesa koji se temelji na zaštiti potrošača koji se nalaze u slabijem položaju u odnosu na prodavatelje robe ili pružatelje usluga, Direktiva 93/13 državama članicama nalaže, kao što to proizlazi iz njezina članka 7. stavka 1., u vezi s njezinom dvadeset i četvrtom uvodnom izjavom, da osiguraju primjereni i djelotvorna sredstva za

sprečavanje korištenja nepoštenih odredaba u ugovorima koje prodavatelji robe ili pružatelji usluga sklapaju s potrošačima (presuda od 13. srpnja 2023., CAJASUR Banco, C-35/22, EU:C:2023:569, t. 22. i navedena sudska praksa).

- 65 Tako navedena direktiva potrošaču daje pravo da se obrati sudu kako bi se utvrdila nepoštenost ugovorne odredbe ugovora koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluga s njim sklopio i kako se ona ne bi primijenila (presuda od 16. srpnja 2020., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, t. 98. i navedena sudska praksa).
- 66 Usto, obveza država članica da uvedu postupovna pravila, kojima se omogućava osiguravanje poštovanja prava koja stranke imaju na temelju Direktive 93/13 protiv korištenja nepoštenih ugovornih odredaba, podrazumijeva zahtjev djelotvorne sudske zaštite, također uspostavljen člankom 47. Povelje. Ta zaštita mora vrijediti, među ostalim, u pogledu utvrđivanja postupovnih pravila koja se odnose na tužbe utemeljene na pravu Unije. Međutim, zaštita potrošača nije apsolutna. Stoga, činjenica da jedan postupak sadržava određene postupovne zahtjeve koje potrošač mora poštovati da bi ostvario svoja prava ne znači da on nema djelotvornu sudsku zaštitu (vidjeti u tom smislu presudu od 31. svibnja 2018., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, t. 49. i 50. i navedenu sudsku praksu).
- 67 U tom pogledu valja istaknuti da je postojanje pravnog interesa bitna i prva pretpostavka svake tužbe (presuda od 23. studenoga 2017., Bionorica i Diapharm/Komisija, C-596/15 P i C-597/15 P, EU:C:2017:886, t. 83.). Time što osobito izbjegava da sudovi budu uključeni u postupke čiji je cilj zapravo ishoditi pravna savjetovanja, zahtjevom pravnog interesa želi se ostvariti opći interes dobrog sudovanja i on može imati prednost nad pojedinačnim interesima (vidjeti po analogiji presudu od 31. svibnja 2018., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, t. 51. i navedenu sudsku praksu).
- 68 Posljedično, kao što je to nezavisni odvjetnik u biti istaknuo u točkama 30. do 32. svojeg mišljenja, valja smatrati da je takav zahtjev u načelu legitiman.
- 69 U slučaju da su postupovna pravila toliko složena i da sadržavaju toliko teške zahtjeve da prekoračuju ono što je nužno za postizanje svojeg cilja, tada bi ona nerazmjerno utjecala na pravo na djelotvornu sudsku zaštitu potrošača (vidjeti u tom smislu presudu od 31. svibnja 2018., Sziber, C-483/16, EU:C:2018:367, t. 52.) i, posljedično, bila protivna načelu djelotvornosti, time što pretjerano otežavaju ostvarivanje prava koja su potrošačima dodijeljena Direktivom 93/13.
- 70 U ovom slučaju iz elemenata kojima Sud raspolaže proizlazi da su potrošači, koji su tužitelji iz glavnog postupka, već djelomično ispunili obveze utvrđene u predmetnim odredbama kad su podnijeli tužbe radi utvrđenja njihove nepoštenosti. U tom kontekstu, čini se da sud koji je uputio zahtjev navodi da, s obzirom na relevantne odredbe nacionalnog prava kako su protumačene u nacionalnoj sudskoj praksi, tužbe za utvrđenje koje su mu tako podnesene treba odbiti zbog nedostatka pravnog interesa, a potrošačima naložiti snošenje troškova tih tužbi zbog dvaju razloga.
- 71 Kao prvo, kad je osoba već ispunila ugovornu obvezu, u ovom slučaju djelomično, nepostojanje pravnog interesa za utvrđenje nepostojanja te obveze proizlazi iz činjenice da ta osoba ima na raspolaganju tužbu za koju se smatra da više štiti njezina prava, odnosno tužbu za povrat neosnovano plaćenih iznosa, u okviru koje bi mogla ishoditi da se njezinom suugovaratelju naloži da joj nadoknadi iznose plaćene na temelju ispunjenja sporne obveze.

- 72 Kao drugo, kad osoba osporava postojanje obveze koju još nije ispunila, pa makar i djelomično, gubi svoj pravni interes za utvrđenje kad njezin suugovaratelj podnese tužbu za ispunjenje te obveze, u ovom slučaju protutužbu, zbog mogućnosti isticanja nepostojanja predmetne obveze u okviru svoje obrane na tužbu tog suugovaratelja.
- 73 Poljska vlada pak osporava to da sudska praksa Sąda Najwyższego (Vrhovni sud) koja se odnosi na primjenu članka 189. i članka 316. stavka 1. Zakonika o građanskom postupku ima posljedice koje je opisao sud koji je uputio zahtjev. Međutim, valja podsjetiti na to da u okviru zahtjeva za prethodnu odluku Sud nije dužan odlučivati o tumačenju nacionalnih odredbi i prosuđivati tumači li ih nacionalni sud ili primjenjuje pravilno, s obzirom na to da je za takvo tumačenje isključivo nadležan nacionalni sud (vidjeti u tom smislu presudu od 25. studenoga 2020., Sociálna poisťovňa, C-799/19, EU:C:2020:960, t. 44. i 45. i navedenu sudsku praksu). Stoga su sljedeća razmatranja iznesena na temelju navoda suda koji je uputio zahtjev.
- 74 U prvoj situaciji, navedenoj u točki 71. ove presude, kao što je to nezavisni odvjetnik istaknuo u točki 41. svojeg mišljenja, odbijanje potrošačeve tužbe za utvrđenje nepoštenosti ugovornih odredbi zbog nepostojanja odgovarajućeg pravnog interesa, ali ne i svakog pravnog interesa, te nalaganje snošenja troškova upućujući ga na to da je bolje podnijeti tužbu nadležnom sudu dovelo bi do toga da se u postupcima kojima se potrošačima omogućuje zaštita koja se nastoji ostvariti Direktivom 93/13 uvodi izvor složenosti, opterećenja, nepotrebnih troškova i pravne nesigurnosti koji bi ih mogao odvratiti od ostvarivanja prava koja imaju na temelju te direktive, protivno načelu djelotvornosti.
- 75 Osim toga, kao što je to istaknuto u istoj točki mišljenja nezavisnog odvjetnika, u kontekstu kao što je onaj u glavnim predmetima, odbijanje potrošačeve tužbe za utvrđenje i njegova obveza da podnese tužbu kojom se više štite njegova prava, dok je sud koji je uputio zahtjev u svakom slučaju dužan ispitati pravnu problematiku te tužbe za utvrđenje u okviru protutužbe koju je podnio prodavatelj robe ili pružatelj usluga, bilo bi protivno općem interesu dobrog sudovanja, osobito zahtjevu ekonomičnosti postupaka.
- 76 Naposljetku, u dijelu u kojem valja smatrati da se drugo pitanje odnosi i na drugu situaciju iz točke 72. ove presude, u kojoj potrošač, nakon što je podnio tužbu za utvrđenje nepoštenosti ugovorne odredbe, gubi svoj pravni interes tijekom postupka zbog toga što je prodavatelj robe ili pružatelj usluga podnio protutužbu za ispunjenje obveza navedenih u toj odredbi, odbijanje potrošačeve tužbe i nalaganje snošenja troškova s tim u vezi, neovisno o eventualnom utvrđenju nepoštenosti navedene nepoštene odredbe, dovelo bi do toga da bi se potrošaču nametnuo financijski rizik koji je to više neopravdan jer bi njegovo ostvarenje ovisilo isključivo o postupovnoj inicijativi prodavatelja robe ili pružatelja usluga. Međutim, kad bi ishod podjele troškova potrošačeve tužbe ovisio o takvoj inicijativi prodavatelja robe ili pružatelja usluga, to bi potrošača moglo odvratiti od ostvarivanja njegova prava da se obrati sudu kako bi se utvrdila nepoštenost ugovorne odredbe i kako se ona ne bi primijenila, čime bi se povrijedilo načelo djelotvornosti (vidjeti u tom smislu presudu od 16. srpnja 2020., Caixabank i Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, C-224/19 i C-259/19, EU:C:2020:578, t. 98. i navedenu sudsku praksu).
- 77 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na drugo pitanje valja odgovoriti tako da članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti, treba tumačiti na način da mu se protivi nacionalni propis, kako je protumačen u sudskoj praksi, kojim se, kako bi se mogla prihvatiti tužba potrošača za utvrđenje toga da se nepoštena odredba sadržana u ugovoru sklopljenom s prodavateljem robe ili pružateljem usluga ne može izvršiti, zahtijeva dokaz pravnog interesa, s obzirom na to da se smatra da takav interes ne postoji ako taj potrošač ima na

raspolaganju tužbu za povrat neosnovano plaćenih iznosa ili kad se može pozvati na tu neizvršivost u okviru svoje obrane na protutužbu za ispunjenje koju je protiv njega podnio taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga na temelju te odredbe.

Treće pitanje

- 78 Svojim trećim pitanjem sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 6. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelima djelotvornosti, proporcionalnosti i pravne sigurnosti, tumačiti na način da mu se protivi to da se ugovor o zajmu sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača proglašeni ništavim ako se utvrdi da je samo odredba tog ugovora kojom se utvrđuju konkretni načini plaćanja iznosa koji se duguju u periodičnim obrocima nepoštena i da navedeni ugovor ne može nastaviti vrijediti bez te odredbe.
- 79 Sud koji je uputio zahtjev u tom pogledu navodi da jedina odredba kojom se utvrđuju svi načini i rokovi otplate predmetnih zajmova sadržava uvjet prema kojem potrošač tjedna plaćanja može izvršiti samo u gotovini putem zastupnika društva Provident Polska prilikom njegova posjeta potrošačevu mjestu stanovanja. Smatra da je takav uvjet nepošten zbog toga što, u biti, ne ispunjava nijedan drugi cilj osim stavljanja zajmodavca u položaj da izvrši nezakoniti pritisak na zajmoprimca. Posljedično, valjalo bi poništiti taj uvjet i, slijedom toga, cijelu odredbu čiji je on dio jer bi intervencija ograničena na uklanjanje navedenog uvjeta dovela do izmjene sadržaja te odredbe mijenjajući njezinu bit. Međutim, budući da ne postoje druge odredbe na temelju kojih bi se mogli utvrditi načini otplate tih zajmova, bilo bi nemoguće izvršiti predmetne ugovore.
- 80 Kad je riječ o posljedicama koje treba izvući iz utvrđenja nepoštenosti odredbe ugovora između potrošača i prodavatelja robe ili pružatelja usluga, članak 6. stavak 1. Direktive 93/13 određuje da države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluga sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti vrijediti i bez tih nepoštenih odredbi.
- 81 U skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, cilj te odredbe, a osobito njezina drugog dijela rečenice, nije dovesti do utvrđivanja ništetnosti svih ugovora s nepoštenim odredbama, već zamijeniti formalnu ravnotežu koju ugovor uspostavlja između prava i obveza ugovornih stranaka stvarnom ravnotežom kojom se ponovno uspostavlja jednakost između potonjih, pri čemu se precizira da se predmetni ugovor mora, u načelu, održati bez ikakve izmjene osim one koja proizlazi iz uklanjanja nepoštenih odredbi. Pod uvjetom da je posljednji uvjet ispunjen, predmetni ugovor može biti održan na snazi ako je, u skladu s odredbama nacionalnog prava, takav kontinuitet ugovora bez nepoštenih odredbi pravno moguć, što valja provjeriti na temelju objektivnog pristupa (vidjeti u tom smislu presudu od 3. listopada 2019., Dziubak, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 39. i navedenu sudsku praksu).
- 82 Taj objektivni pristup podrazumijeva, među ostalim, da se situacija jedne od ugovornih strana ne može smatrati odlučujućim kriterijem kojim se uređuje buduća sudbina ugovora koji sadržava jednu ili više nepoštenih odredaba, tako da se ocjena nacionalnog suda o mogućnosti da takav ugovor nastavi vrijediti bez tih odredbi ne može temeljiti isključivo na tome je li poništenje tog ugovora u cijelosti eventualno povoljno za potrošača (vidjeti u tom smislu presudu od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 56. i 57. i navedenu sudsku praksu).

- 83 Dakle, članak 6. stavak 1. drugi dio rečenice Direktive 93/13 sam ne propisuje kriterije koji uređuju mogućnost nastavka važenja ugovora bez nepoštenih odredbi, nego državama članicama prepušta da u svojim nacionalnim pravima utvrde detaljna pravila u okviru kojih se utvrđuje nepoštenost odredbe sadržane u ugovoru i ostvaruju konkretni pravni učinci tog utvrđenja. U svakom slučaju, takvo utvrđenje mora omogućavati ponovno uspostavljanje činjenične i pravne situacije u kojoj bi potrošač bio da ta nepoštena odredba nije postojala (vidjeti u tom smislu presudu od 21. prosinca 2016., *Gutiérrez Naranjo i dr.*, C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 66.).
- 84 Posljedično, ako nacionalni sud smatra da u skladu s relevantnim odredbama nacionalnog prava održavanje na snazi ugovora bez nepoštenih odredaba koje sadržava nije moguće, članku 6. stavku 1. Direktive 93/13 u načelu se ne protivi njegovo stavljanje izvan snage (presuda od 3. listopada 2019., *Dziubak*, C-260/18, EU:C:2019:819, t. 43.).
- 85 Međutim, cilj ponovne uspostave pravne i činjenične situacije u kojoj bi potrošač bio da nije postojala nepoštena odredba mora se postići uz poštovanje načela proporcionalnosti, općeg načela prava Unije koje zahtijeva da nacionalni propis kojim se provodi to pravo ne prekoračuje ono što je nužno za postizanje zadanog cilja (vidjeti u tom smislu presudu od 15. lipnja 2023., *Bank M. (Posljedice poništenja ugovora)*, C-520/21, EU:C:2023:478, t. 73. i navedenu sudsku praksu).
- 86 Posljedično, osim ako određivanje prema objektivnom pristupu zaključaka koje, u skladu s nacionalnim pravom, valja izvući iz utvrđenja nepoštenosti odredbe u pogledu nastavka važenja ugovora čiji je ona dio, nacionalnom sudu ne ostavlja nikakvu marginu procjene ili tumačenja, on ne može zaključiti da je taj ugovor ništav ako je moguće ponovno uspostaviti pravnu i činjeničnu situaciju u kojoj bi potrošač bio da ta nepoštena odredba nije postojala, a da ugovor i dalje nastaviti vrijediti.
- 87 U tom pogledu, valja podsjetiti na to da nacionalni sud može nepoštenu odredbu zamijeniti dispozitivnom odredbom nacionalnog prava ili odredbom koja se primjenjuje u slučaju postojanja sporazuma između stranaka predmetnog ugovora, pod uvjetom da ta zamjena bude u skladu s ciljem članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 i omogućava uspostavljanje stvarne ravnoteže između prava i obveza ugovornih stranaka. Međutim, takva iznimna mogućnost ograničena je na slučajeve u kojima ništavost nepoštena odredbe obvezuje sud da poništi ugovor u cijelosti, s učinkom da se potrošača izloži osobito štetnim posljedicama, tako da bi on bio kažnjen (vidjeti u tom smislu presude od 21. siječnja 2015., *Unicaja Banco i Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 i C-487/13, EU:C:2015:21, t. 33. i navedenu sudsku praksu, i od 12. siječnja 2023., *D. V. (Nagrade za rad odvjetnika – Načelo satnice)*, C-395/21, EU:C:2023:14, t. 60).
- 88 U ovom slučaju sud koji je uputio zahtjev odbacuje takvu mogućnost jer poništenje predmetnih ugovora ne bi štetilo potrošačima koji su se njima obvezali.
- 89 Također valja podsjetiti na to da se odredbama Direktive 93/13 protivi to da se nepoštena odredba djelomično održi na snazi, uklanjanjem elemenata koji je čine nepoštenom, kada bi takvo uklanjanje dovelo do revizije sadržaja takve odredbe utječući na njezinu bit (presuda od 29. travnja 2021., *Bank BPH*, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 70. i navedena sudska praksa).
- 90 Međutim, to nije slučaj kad bi nepošteni element odredbe bio ugovorna obveza različita od drugih ugovornih odredaba, koja može biti predmet pojedinačnog ispitivanja nepoštenosti (vidjeti u tom smislu presudu od 29. travnja 2021., *Bank BPH*, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 71.) jer bi se uvjet kojom se predviđa ta obveza mogao smatrati odvojivim od drugih uvjeta odredbe o kojoj je riječ.

- 91 Naime, Direktivom 93/13 zahtijeva se da nacionalni sud izuzme od primjene odredbu koja je proglašena nepoštenom, a ne druge odredbe za koje nije utvrđeno da su nepoštena jer se cilj koji se nastoji ostvariti tom direktivom sastoji od zaštite potrošača i uspostavljanja ravnoteže između stranaka izuzimajući od primjene odredbe koje se smatra nepoštenima, a održavajući, u načelu, valjanost drugih odredaba predmetnog ugovora (presuda od 29. travnja 2021., Bank BPH, C-19/20, EU:C:2021:341, t. 72. i navedena sudska praksa). Taj zaključak vrijedi i za različite uvjete iste odredbe, pod uvjetom da uklanjanje nepoštenog uvjeta ne ugrožava samu bit te odredbe.
- 92 U ovom slučaju iz odluke kojom je upućen zahtjev za prethodnu odluku proizlazi da jedina odredba kojom se utvrđuju svi uvjeti koji se odnose na otplatu predmetnih zajmova, kao što su iznosi koje treba platiti i razni rokovi dospelja, također sadržava odredbu o konkretnim načinima izvršenja tih plaćanja, odnosno u zajmoprimčevu mjestu stanovanja na ruke zastupnika zajmodavca.
- 93 Pod uvjetom da to ocijeni sud koji je uputio zahtjev uzimajući u obzir sve okolnosti koje se odnose na predmetne ugovore i relevantne odredbe nacionalnog prava, očito je da uvjet kojim se određuju takvi konkretni načini ispunjenja potrošačeve obveze plaćanja predstavlja ugovornu obvezu koja se razlikuje od drugih uvjeta jedine odredbe poput one opisane u prethodnoj točki ove presude i akcesorna je u odnosu na elemente ugovora koji definiraju bit te odredbe, kao što su oni koji se odnose na određivanje iznosa koje treba platiti i rokova do kojih te uplate moraju biti izvršene. Osim toga, ne čini se da bi uklanjanje tog dijela moglo utjecati na samu bit predmetne odredbe, s obzirom na to da je potrošač i dalje dužan ispuniti svoju obvezu otplate u skladu s drugim uvjetima predviđenima tom odredbom odabirom bilo kojeg načina plaćanja među onima koji su dopušteni na temelju nacionalnog prava.
- 94 Naposljetku, valja dodati, s jedne strane, da sudsko utvrđenje nepoštenosti odredbe ili, ovisno o slučaju, elementa odredbe ugovora obuhvaćenog Direktivom 93/13 mora, u načelu, imati za posljedicu ponovnu uspostavu pravne i činjenične situacije potrošača u kojoj bi se nalazio da te odredbe ili tog elementa nije bilo (vidjeti u tom smislu presudu od 15. lipnja 2023., Bank M. (Posljedice poništenja ugovora), C-520/21, EU:C:2023:478, t. 57. i navedenu sudska praksu). Poštovanje načela djelotvornosti stoga u načelu ovisi o donošenju mjera kojima se omogućuje ponovna uspostava te situacije.
- 95 S druge strane, mjere koje predstavljaju konkretnu provedbu zabrane nepoštenih odredbi ne mogu se smatrati protivnima načelu pravne sigurnosti (vidjeti u tom smislu presudu od 15. lipnja 2023., Bank M. (Posljedice poništenja ugovora), C-520/21, EU:C:2023:478, t. 72.). Naime, pod uvjetom, među ostalim, primjene određenih nacionalnih postupovnih pravila, osobito onih na temelju kojih sudska odluka postaje pravomoćna, to načelo ne može ugroziti bit prava koje potrošači imaju na temelju članka 6. stavka 1. Direktive 93/13 da ne budu vezani odredbom koja se smatra nepoštenom (vidjeti u tom smislu presudu od 21. prosinca 2016., Gutiérrez Naranjo i dr., C-154/15, C-307/15 i C-308/15, EU:C:2016:980, t. 67., 68. i 71.).
- 96 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na treće pitanje valja odgovoriti tako da članak 6. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelima djelotvornosti, proporcionalnosti i pravne sigurnosti, treba tumačiti na način da mu se ne protivi to da se ugovor o zajmu sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača proglašni ništavim ako se utvrdi da je samo odredba tog ugovora kojom se utvrđuju konkretni načini plaćanja iznosa koji se duguju u periodičnim obrocima nepoštena i da navedeni ugovor ne može nastaviti vrijediti bez te odredbe. Međutim, kad odredba sadržava uvjet koji se može odvojiti od drugih uvjeta te odredbe, a koji može biti predmet pojedinačnog ispitivanja njegove nepoštenosti, čije bi uklanjanje omogućilo

ponovno uspostavljanje stvarne ravnoteže između stranaka bez utjecaja na bit predmetnog ugovora, ta odredba, tumačena s obzirom na ta načela, ne podrazumijeva to da se navedena odredba, odnosno taj ugovor, u cijelosti poništava.

Troškovi

- 97 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka. Troškovi podnošenja očitovanja Sudu, koji nisu troškovi spomenutih stranaka, ne nadoknađuju se.

Slijedom navedenog, Sud (četvrto vijeće) odlučuje:

- 1. Članak 3. stavak 1. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim [odredbama] u potrošačkim ugovorima**

treba tumačiti na način da se:

može utvrditi, pod uvjetom da ispitivanje eventualne nepoštenosti odredbe koja se odnosi na nekamatne troškove ugovora o zajmu sklopljenog između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača nije isključeno na temelju članka 4. stavka 2. te direktive, u vezi s njezinim člankom 8., da je takva odredba nepoštena zbog činjenice da se njome predviđa da potrošač plaća naknadu ili proviziju u iznosu očito neproporcionalnom u odnosu na uslugu koja je pružena kao protučinidba.

- 2. Članak 7. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelom djelotvornosti,**

treba tumačiti na način da mu se:

protivi nacionalni propis, kako je protumačen u sudskoj praksi, kojim se, kako bi se mogla prihvatiti tužba potrošača za utvrđenje toga da se nepoštena odredba sadržana u ugovoru sklopljenom s prodavateljem robe ili pružateljem usluga ne može izvršiti, zahtijeva dokaz pravnog interesa, s obzirom na to da se smatra da takav interes ne postoji ako taj potrošač ima na raspolaganju tužbu za povrat neosnovano plaćenih iznosa ili kad se može pozvati na tu neizvršivost u okviru svoje obrane na protutužbu za ispunjenje koju je protiv njega podnio taj prodavatelj robe ili pružatelj usluga na temelju te odredbe.

- 3. Članak 6. stavak 1. Direktive 93/13, u vezi s načelima djelotvornosti, proporcionalnosti i pravne sigurnosti**

treba tumačiti na način da mu se:

ne protivi to da se ugovor o zajmu sklopljen između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača proglasi ništavim ako se utvrdi da je samo odredba tog ugovora kojom se utvrđuju konkretni načini plaćanja iznosa koji se duguju u periodičnim obrocima nepoštena i da navedeni ugovor ne može nastaviti vrijediti bez te odredbe. Međutim, kad odredba sadržava uvjet koji se može odvojiti od drugih uvjeta te odredbe, a koji može biti predmet pojedinačnog ispitivanja njegove nepoštenosti, čije bi uklanjanje omogućilo ponovno uspostavljanje stvarne ravnoteže između stranaka

bez utjecaja na bit predmetnog ugovora, ta odredba, tumačena s obzirom na ta načela, ne podrazumijeva to da se navedena odredba, odnosno taj ugovor, u cijelosti poništava.

Potpisi